

FORMATS LITERARIS DE QUALITAT: UN REPTE PER ALS CENTRES DE PATRIMONI LITERARI

Carme Torrents .- Fundació Jacint Verdaguer

III Seminari sobre patrimoni literari i territori. *Models i formats*

Móra d'Ebre 10.10.07

1. Els centres de patrimoni literari català
2. Els centres de patrimoni literari en el marc de les noves tendències de la museologia
3. Centres de mediació de la literatura
4. Funcions socials dels centres de patrimoni literari en diversos àmbits:
  - a. Àmbit de l'educació
  - b. Àmbit del territori
  - c. Àmbit de la investigació
  - d. Àmbit de la divulgació
5. Conclusions i reptes

Presentació

En aquest Seminari centrat en la reflexió sobre els *models i formats* de presentació de la literatura catalana, voldria fer un repàs general sobre els diversos models de centres de patrimoni literari del nostre territori fent un incís en el seu origen. Intentaré fer un inventari dels autors que tenen un lloc específic per a la seva memòria, ja sigui a la pròpia casa natal o familiar, en un fons documental ubicat en un lloc que porti el seu nom o bé essent objecte d'una ruta literària. Sóc conscient que és una realitat canviant, complexa i poc coneguda que em pot portar a incórrer en algun oblit o algun error, i sobretot davant d'un auditori com aquest, on de ben segur que hi haurà qui tingui més informació sobre determinats autors que la que jo mateixa hagi pogut aplegar.

1. Els centres de patrimoni literari català

Les cases d'escriptors en llengua catalana situades arreu de la nostra geografia tenen orígens diversos i no responen a una planificació política, sinó que són fruit d'iniciatives sovint força atzaroses. Les primeres cases museu catalanes, nascudes com a lloc de memòria de l'escriptor, foren la Museu Casa Verdaguer de Vil·la Joana a Vallvidrera (1963) i la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles (1967). Aquestes dues cases —la de la mort i la del naixement— es van erigir modestament i en ple franquisme com a cases museu amb la voluntat de preservar la memòria del gran geni de la literatura catalana moderna. Són fruit de l'esforç col·lectiu d'associacions nascudes entorn de la figura del poeta i fou amb el suport dels ajuntaments de Barcelona i de Folgueroles, respectivament, que es van posar les bases per preservar de l'oblit la memòria.

Trobem també exemples de llocs de memòria literària cronològicament anteriors que són fruit de donacions en vida, i d'autors que, per voluntat seva expressa, van crear les condicions adequades per preservar el seu patrimoni i la seva memòria. És el cas de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer a Vilanova i la Geltrú (fundada a l'any 1884) o del Cau Ferrat de Sitges (casa santuari del Modernisme català inaugurada l'any 1894).

No m'aturaré a analitzar-ne les causes, però els canvis polítics dels primers anys del segle XX, la brevetat del període republicà i l'exili de molta gent dedicada a la cultura va impedir que es creessin —com va passar amb el patrimoni literari francès— llocs de memòria per als nostres escriptors. Fou un desvetllar difícil, i fins a les darreres dècades del segle XX no comencen a néixer centres patrimonials amb una clara voluntat de preservar el patrimoni literari català. Trobem models com la Fundació Josep Pla, a Palafrugell, on conflueixen per una banda la voluntat de l'autor —que en vida deixà la seva biblioteca perquè se'n fes un ús públic (1973)— i la voluntat d'estudiosos, editors i polítics que cristal·litzà en la dècada de 1990 en l'adquisició de la casa natal per convertir-la en centre d'estudi i divulgació de l'obra de l'escriptor (1995). O bé el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu, a Arenys de Mar, que es va constituir el 1987 i està en vies d'estrenar una nova seu en un edifici de Josep Lluís Sert. Tenim exemples més recents com la Fundació Brossa a Barcelona (fundada l'any 1999 i oberta al públic l'any 2006), la Fundació Palau a Caldes d'Estrac (2003), o el Centre Cultural Artur

Bladé i Desumvila (2003), la Fundació Pedroló a Tàrrrega (2006) o la Fundació Vicent Andrés Estellés a Burjassot (2007).¹

Per fer un inventari una mica ajustat sobre les institucions de patrimoni literari que existeixen actualment he entrat als principals webs de literatura catalana, la de la Institució de les Lletres Catalanes (ILC), la de Lletra (de la UOC) i la de l'Associació d'Escriptors de Llengua Catalana (ALC), on a l'apartat d'autors s'hi relacionen més d'un centenar d'escriptors que conformarien els noms dels autors més destacats del patrimoni literari català fins avui. També m'he documentat a partir dels materials que han sortit a la premsa i altres mitjans de comunicació que s'han fet ressò d'equipaments d'aquestes característiques.

Amb aquestes premisses com a base he comptabilitzat trenta-set autors que tenen un espai específic per preservar la memòria i que organitza algun tipus d'activitat, ni que sigui una ruta literària. És evident que no tots aquests centres es poden qualificar com a museus literaris, perquè en alguns casos són només rutes o llocs d'interpretació del patrimoni, arxius o biblioteques que conserven els llegats però no disposen d'un horari d'obertura fix ni tenen una agenda d'activitats ni desenvolupen una tasca divulgadora.

Annex 1

---

¹ [http:// www.vilaweb.cat](http://www.vilaweb.cat) (4/04/07).

2. Els centres de patrimoni literari en el marc de les noves tendències de la museologia

En els darrers quaranta anys s'han produït grans canvis en la museologia tant pel que fa al mateix concepte de museu com a nivell professional.

La museologia tradicional concebia els museus com una col·lecció d'objectes o documents que es conservaven, s'estudiaven i s'exhibien en un espai circumscribit a les parets del museu. La «nova museologia» aplicada a partir de 1980 plantejava noves formes de presentació del patrimoni que es basaven en abordar els materials de manera interdisciplinària i posava un interès en la comunitat que havia donat aquella expressió cultural específica i en el territori en el qual s'inscrivia.

Però els museus d'avui plantegen altres reptes que a banda de la conservació i estudi de l'objecte i el seu context de producció pretenen donar veu a l'usuari del museu, construir discursos i crear debats a l'entorn dels objectes tenint en compte totes les memòries acumulades sobre aquells vestigis, uns vestigis que no forçosament han de ser materials, sinó que hi tenen cabuda totes les expressions de la cultura tangible i intangible. Sembla que l'especialització amb què s'havien classificat les institucions culturals, entre arxius, biblioteques i museus, tenen cada vegada una frontera més fina, de manera que les biblioteques ja no són els temples sagrats i silenciosos dedicats a l'estudi, sinó que pretenen abraçar altres aspectes que integrin l'entorn i estiguin més a prop d'un centre cultural;² els arxius es digitalitzen i es posen a l'abast de tota mena de públic, i els museus també estan repensant la seva funció.

La societat actual ja no es conforma amb els museus de l'antiga escola, contenidors de cultura material adreçats als erudits i destinats a perpetuar els privilegis d'unes classes socials determinades. Els museus han deixat de ser espais de representació simbòlica per passar a ser espais d'intercanvi i de comunicació amb una clara funció social i integradora. El museu, més que mai, ha de ser un referent important per a les polítiques de cohesió i integració social. El seu objecte d'estudi i d'exhibició tant pot ser patrimoni material com immaterial, contempen la realitat de manera polièdrica, des de punts de vista diferents. Els museus continuen

---

² BELLANTE, Clara; DURÀ, Marga. «La biblioteca del nuevo milenio». *Culturas*, núm. 269 (2007), p. 16-17.

transmetent coneixement però no com a quelcom estanc, sinó en procés; es presenten com a formes d'interpretació històrica que varien segons el punt de vista de l'estudiós i que evolucionen amb el temps i amb la societat. Són centres que fomenten la cultura participativa per sobre de la cultura espectacle.

Per això, el museu d'avui ha d'estar en diàleg constant amb la comunitat que l'acull presentant amb rigor les noves investigacions científiques però amb els ulls molt oberts a la realitat, fent-se preguntes i creant mirades. La funció del museu avui, a banda del triangle bàsic de documentació, conservació i investigació, ha d'establir, com dèiem, un pont de diàleg amb el visitant-usuari, donant respostes als seus interrogants però també fent-li qüestions sobre la realitat que l'envolta, interrelacionant passat i present per tal de poder fer prospeccions de futur.³

Una museologia plantejada amb aquests principis dóna arguments més que suficients per traçar les directrius bàsiques d'un centre de patrimoni literari on a banda de conservar-s'hi uns vestigis tangibles, uns objectes, uns manuscrits... se n'hi conserven també uns d'intangibles, com la llengua i la cultura que van donar forma a l'obra de l'autor. Són centres que són al mateix temps arxiu, biblioteca i museu, on en alguns casos predomina molt més un vessant que l'altre; però en tot cas les diverses especialitzacions van encaminades a traçar un discurs sobre un autor determinat. Són espais singulars que recreen o mantenen l'atmosfera del geni i els valors que n'han transmès la seva memòria.

Són museus arrelats al territori que expliquen la figura d'un autor dins un context social i cultural determinat. Llocs que han estat simbolitzats per la mirada d'un artista, en aquest cas un escriptor.

Quines són les tasques principals que ha de desenvolupar un museu?

La tasca de **conservació** dels fons dels museus literaris és al meu entendre un vessant dels més importants que ha estat en part desatès. Els fons documentals estan ben conservats als arxius nacionals o de caràcter més local que s'articulen i s'ordenen en funció

---

³ TORRENTS, Carme. «La Casa Museu Verdaguer. La tenacitat d'un poble per mantenir viva la memòria del poeta». Dins monogràfic «Els Museus d'Osona». *Ausa* [Vic], XXI-153 (2004), Patronat d'Estudis Osonencs.

dels estudiosos de cada un dels autors. És un tema tan ampli que segurament donaria per a un altre seminari. Però l'aspecte que al meu entendre està desatès és la tasca de conservació de la paraula. La llengua amb tota la seva riquesa fònica i semàntica ha estat fixada per un autor i el museu literari l'ha de mantenir i, si cal, retornar-li el significat i el so donant valor a l'oralitat. El timbre de la paraula dita amb un significat precís, la interpretació renovada i les múltiples relectures són aspectes que al meu entendre s'han de cobrir des de les cases museu.

La tasca d'**investigació** és també important i el museu ha d'estar vinculat a les xarxes de producció de coneixement (universitats, grups de recerca, artistes...) de manera que la recerca es pugui transmetre a la societat plantejant nous significats que se sumin als coneixements expressats fins al moment.

La tasca de **difusió** no vol dir només tenir el centre ben retolat, estar present en els fullets de turisme de la zona, tenir un web..., sinó que cal fer una autèntica tasca de mediació. Un museu literari no pot ser només un espai on s'hi representa la figura de l'escriptor, sinó que ha de ser el lloc on a través de la **mediació museològica** s'hi generin emocions, sentiments de pertinença a una col·lectivitat; no volem dir sentiments exclusius, sinó elements que ajudin a fer individus capaços de construir noves identitats que integrin memòries individuals i col·lectives. Si és així serem capaços de treure rendibilitat social dels nostres equipaments.

Dèiem al principi que la realitat dels nostres museus és ben diversa, com ho són els recursos i els fons, però cada vegada més estic convençuda que la tasca i la repercussió social d'un museu no depèn tant dels equipaments com del seu programa, és a dir dels seus objectius de treball o de la seva missió.

3. Centres de mediació de la literatura

Hem argumentat el paper dels museus com a entitats que s'ocupen de mediar entre la memòria del passat i la societat actual.

Els museus literaris tenen com a objectiu principal llegir i fer llegir les obres dels seus autors. Si volem que això sigui així cal plantejar-se d'entrada com ha evolucionat el perfil del lector i saber quins són els paràmetres que regeixen aquesta activitat situada a la societat de la informació a principis del segle XXI.

El fet lector

El fet de llegir, a les darreres dècades, ha experimentat un canvi de paradigma tan o més gran que el que va representar la invenció de la impremta fa 500 anys. La incorporació de les noves tecnologies a la vida quotidiana ha trasbalsat la manera d'entendre i viure el món. Actualment no hi ha cap activitat humana que s'escapi d'aquest canvi.

El fet de llegir, avui, pot voler dir llegir un llibre sobre suport paper o sobre la pantalla de l'ordinador o sobre la PDA o sobre el GPS; però també pot consistir a escoltar un CD, un programa de ràdio, un recital poètic, o escoltar a través de l'ordinador i de l'MP3, i encara pot voler dir mirar i escoltar a l'hora una representació teatral, una pel·lícula, un reportatge per la TV, un DVD, un vídeo pel «You tube», un audiollibre, etc. Hi ha una infinitat de formats que posen en contacte l'obra literària amb el «lector». Vist des d'aquesta perspectiva les oportunitats de llegir es multipliquen a mesura que la tècnica evoluciona.

El lector disposa de tota mena de possibilitats per arribar a la lectura però hi ha una cara perversa de la mateixa situació que és l'excés d'informació. Zygmunt Bauman, un dels sociòlegs més rellevants de la cultura contemporània, a la conferència que va pronunciar a la Fundació Collserola a Barcelona el 2006, «Els reptes de l'educació en la modernitat líquida»,⁴ basant-se en els càlculs d'Ignasi Ramonet deia que: durant els darrers trenta anys s'ha produït més informació al món que en els 5.000 anys anteriors, i «un exemplar de l'edició dominical de *The New York Times* conté més dades que les que

---

⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*. Barcelona: Arcàdia, 2007.

hauria estat capaç d'empassar-se en tota una vida una persona culta del segle XVIII». Molts dels articles que es publiquen no s'arriben a citar mai.

L'excés d'informació i de producció literària és tan gran que això fa que els llibres acabats d'editar desapareguin dels prestatges de les llibreries al cap de pocs dies d'haver-se publicat, que el lector sigui incapaç d'escollir entre la ingent quantitat d'informació que li arriba, que molts materials siguin de poca qualitat i es confonguin enmig de textos valuosos, que l'autoria de les obres es dilueixi dins l'anonimat de la xarxa... un seguit de paranys que cal salvar abans d'arribar a gaudir de la lectura.

Cada dia i arreu del planeta es genera tanta informació i també tanta literatura que fins i tot al lector àvid i culte se li fa molt difícil poder llegir tot el que es publica que li pugui interessar. No cal dir que en aquestes circumstàncies hi ha molt poca gent que sigui capaç de llegir o rellegir un autor clàssic de la nostra literatura, o en tot cas es fa només de manera puntual i sovint queda subjecte a la promoció que s'hi dedica amb motiu d'alguna commemoració.

La immediatesa del món que vivim també està renyida amb el temps, el silenci i la concentració que demana el fet lector. En una societat on tot s'exhibeix, on l'esfera privada i l'esfera pública sembla que es toquin, l'aïllament i la reclusió que demana el fet de llegir són poc populars. Això no obstant, l'individu continua tenint la necessitat de comunicar-se amb els seus sentiments i emocions, d'apropar-se a l'intangibles.

Les obres de referència de la literatura sovint estan lluny de la competència lingüística dels lectors joves i dels seus coneixements previs, capacitat d'evocació..., i per tant per a determinats lectors és molt difícil interpretar el text.

Malgrat aquests canvis la societat d'avui té la mateixa necessitat de consumir històries, de ficar-se en mons nous i en la vida dels personatges que les generacions anteriors. No sabem com evolucionarà el món ni si desapareixeran els llibres, però tenim la certesa que la humanitat té i tindrà la necessitat de transcendir a través de l'art i de la literatura.

4. Funcions socials dels centres de patrimoni literari

Hem analitzat els canvis d'escenari en el **fet de llegir** i ara intentarem reflexionar sobre el paper dels centres de patrimoni literari en els diversos àmbits de la societat.

Àmbit de l'educació

En els darrers anys, educadors i intel·lectuals mostren la seva preocupació per la progressiva desaparició de la literatura de les aules, especialment a l'ensenyament secundari, un cas que d'altra banda no és aïllat ni producte d'una llengua minoritzada com la nostra, ja que altres comunitats educatives com la francesa es troben amb la mateixa qüestió a sobre de la taula. Aquesta preocupació s'ha traduït en accions concretes i —a Catalunya—, a banda de debats, articles i manifestos a la premsa, el Departament d'Ensenyament a través del Consell Assessor de la Llengua a l'Escola ha fixat l'atenció en la didàctica de la literatura, i entre les seves conclusions destaca la necessitat de «preservar un espai curricular destinat a la literatura sobretot en els darrers cursos de secundària» (octubre 2006).

Posteriorment, el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya va encarregar un dictamen sobre la situació de la literatura catalana a l'ensenyament secundari i voldria llegir una part de les seves conclusions, que ajuden a centrar el problema:

«Les conclusions són clares. Tot i els esforços o els crits d'alerta des de sectors diferents, la situació de la literatura catalana en l'ensenyament secundari ha sofert en els darrers anys un procés de degradació que voldríem creure que ha tocat fons. La millora de la competència lingüística dels estudiants de secundària (tant oral com escrita) hauria d'estar relacionada en bona mesura amb la recuperació dels estudis de literatura i tot el que signifiquen de capacitat de comprensió, d'interpretació, d'argumentació i d'abstracció. Una cosa queda clara: en bona mesura no és el marc legal la causa del problema (en els currículums vigents la literatura hi té un pes notable), sinó que és més aviat la pràctica quotidiana i les circumstàncies que la motiven que han conduït a aquesta situació».

Les noves orientacions pedagògiques per al curs 2007-2008 sobre aquesta matèria destaquen la necessitat de donar més importància a

les biblioteques dels centres educatius com a agents dinamitzadors de la lectura.

Com indicava Francesc Codina a la lliçó inaugural de la UVic (2007),⁵ en els darrers anys, l'ensenyament de la llengua ha potenciat l'aprenentatge de les habilitats lingüístiques basades en llegir i escriure a partir de situacions comunicatives de la vida quotidiana (es treballen documents com notícies, currículums, instruccions...) en detriment de la lectura de textos literaris.

La diversificació textual s'ha de valorar com un fenomen positiu, diu Codina; però en cap cas no hauria d'haver comportat una marginació i fins i tot, a vegades, una exclusió de la literatura.

Aquesta preocupació generalitzada ha ajudat a focalitzar el problema i per tant a començar a plantejar algunes solucions des del nostre àmbit de Patrimoni Literari.

Els centres de patrimoni literari, que per cert hem estat **totalment oblidats** en els dictàmens i informes perquè la nostra veu és molt feble i som encara uns grans desconeguts, fins i tot en els cercles potencialment interessats pels nostres serveis, podem oferir un ventall de propostes que reforcin la presència dels escriptors a les aules.

Podem dissenyar **situacions lectores** que permetin una major concentració als alumnes.

Podem trobar la manera de desvetllar les emocions als lectors, augmentar la seva comprensió i, en definitiva, estimular-los la lectura. Perquè llegir és interpretar i posar en relació el que diu el text amb el món interior del lector. La lectura d'un text en veu alta permet múltiples registres, dir un text i fer-lo creïble, interpretar-lo com aquell que interpreta una partitura, ens aporta un gaudi estètic que ens connecta directament amb l'obra literària i això està en gran mesura a les nostres mans.

Àmbit del territori

Cultura i natura són dos elements que estan en simbiosi, llengua i territori formen una unitat indestriable que a casa nostra pateix una

---

⁵ CODINA, Francesc. «Llengua, literatura i educació». Lliçó inaugural, UVic 2007-2008.

gran fragilitat. El territori que havia estat quelcom estable s'ha convertit en un espai mutant que es transforma, amb la globalitat s'encongeix i els seus habitants mai com ara no havien tingut tanta mobilitat. La llengua que s'assenta sobre aquest territori és cada vegada més feble. Tots aquests canvis provoquen ansietat.

Com diu Joan Nogué (geògraf), assistim a una crisi de representació en termes paisatgístics en el sentit que hi ha un abisme cada cop més gran entre els paisatges tradicionals «de referència» i els paisatges reals. «L'abisme entre realitat i representació s'ha fet més i més gran en aquests darrers trenta o cinquanta anys, perquè mai com en aquestes darreres dècades no havíem assistit a unes transformacions territorials i paisatgístiques tan radicals, i tot plegat en el marc —no ho oblidem— d'un procés galopant de globalització, especialment notori en els àmbits econòmic i cultural».⁶

La progressiva urbanització de Catalunya ha creat ansietat a la societat de manera que arreu han sorgit, com a mecanisme de defensa, propostes conservacionistes dels nostres paisatges. Aquesta visió ha despertat la defensa dels espais naturals.

La llengua de cultures minoritzades com la nostra es veu amenaçada d'una banda per la substitució de mots genuïns per paraules manllevades de les llengües veïnes, i de l'altra per paraules derivades de situacions noves que ja ni es tradueixen, sinó que s'utilitzen extretes directament de la llengua d'origen. A tot això, cal afegir-hi aquelles paraules que deixen d'utilitzar-se perquè l'objecte o l'acció a què feien referència ha deixat d'existir, aquest seria el cas de moltes paraules de terminologia agrària, menestral i religiosa que es buiden de sentit perquè han entrat en desús. Els topònims, en la mesura que deixen de ser caminats, es perden. La mobilitat de les persones i les noves situacions comunicatives empobreixen la diversitat del llenguatge.

El panorama de la llengua pateix una situació paral·lela a la del paisatge que planteja Joan Nogué i sembla que cada vegada hi ha un abisme més gran entre la llengua d'ús i la llengua representada pels nostres escriptors. Els ecologistes no es cansen de clamar a la societat i als polítics un major respecte pels nostres paisatges, però la veu dels filòlegs i dels escriptors és encara molt feble especialment perquè la pèrdua de riquesa de la llengua és molt menys

---

⁶ NOGUÉ, Joan. «La necessària revisió dels paisatges de referència». *Nexus* [Barcelona], núm. 36 (2006), p. 36-49.

quantificable i sobretot menys rendible encara que preservar la bellesa de la natura. Aquesta precarietat paisatgística ha posat en alerta la societat i arreu proliferen exposicions, conferències i llibres que parlen de paisatge, i a nivell de llengua el paral·lel el trobaríem en la proliferació de rutes literàries que es dibuixen arreu del territori català que sembla que vulguin atrapar el significat dels mots en els llocs genuïns on es van gestar.

Les cases d'escriptor, situades en els diversos indrets del territori català, permeten conèixer els nostres paisatges des d'una dimensió estètica. És la paraula de l'autor que excel·leix en la descripció d'aquell paisatge que li dóna veu. Una veu que ens parla d'un passat però que alhora construeix un imaginari en el lector i és capaç d'interpel·lar la seva visió sobre aquell territori i de capacitar-lo per projectar la gestió dels nostres paisatges en el futur. La paraula sàvia de l'escriptor dóna un sentit nou als mots.

La unió de la natura amb la cultura ha de permetre conservar la memòria dels llocs anomenats, és a dir dels topònims, i valoritzar-los i preservar-los en la mesura que es preservi el paisatge.

Àmbit de la investigació

La investigació en qualsevol camp de les ciències ha d'ajudar a fer progressar la societat. El món empresarial parla de l'I+D; en el camp de les humanitats cal rendibilitzar els esforços esmerçats en la investigació i revertir-los a la societat, i sobretot ara que es parla tant de capital social com a motor de cohesió d'una col·lectivitat.

La vinculació de la societat amb les universitats i grups de recerca és del tot necessària perquè permet posar al dia les investigacions i poder presentar noves lectures d'una mateixa realitat i projectar-se cap al futur.

Un museu literari hauria de ser un autèntic laboratori de la literatura, vinculat a les diverses disciplines que poden concórrer en l'estudi i la difusió de la llengua i la literatura.

Pensem que aquests centres han de treballar amb la col·laboració de filòlegs, museòlegs, pedagogs, biògrafs, escriptors, lectors, rapsodes, artistes... Cada disciplina ha de desenvolupar el seu camp d'estudi però tots han de treballar amb un fi comú: promoure la lectura.

Els centres de patrimoni han d'estar vinculats a les universitats, han de ser el lloc idoni per programar i per participar en l'organització

d'activitats acadèmiques, jornades d'estudi o altres activitats vinculades amb la literatura.

Les indústries culturals com les editorials i les empreses de gestió cultural haurien de ser uns bons aliats dels centres de patrimoni literari de manera que aquests centres haurien de ser les plataformes de presentació de les noves edicions, ser un lloc on trobar llibres que hagin pogut quedar descatalogats, ser seu de presentacions i activitats que vinculin el lleure amb la cultura.

Àmbit de la divulgació

Vivim a la societat del coneixement on cada dia creix el sector quinari i la cultura tendeix a estar present en tots els àmbits socials. Les indústries culturals creixen i busquen la manera de fer propostes atractives a un sector molt ampli de la població.

El turisme de lletres és un fenomen en alça que s'impulsa a través de propostes comercials que organitzen les editorials amb la col·laboració d'operadors turístics per tal d'aprofitar l'èxit de vendes d'alguns títols i estimular el turisme cultural. Les propostes creuades de màrqueting entre el món editorial i turístic tenen una pàtina de prestigi cultural que ven. El cas més paradigmàtic és l'èxit de vendes del ***Codi da Vinci*** de l'escriptor nord-americà Dan Brown que ha generat sinergies entre la indústria editorial i turística les quals han organitzat un concurs per visitar els escenaris de la novel·la a París. Aquest model s'ha aplicat també als EUA pel llançament de la versió de butxaca del llibre ***L'ombra del vent*** de Carlos Ruiz Zafón, que consistia en un viatge de quinze dies a Barcelona. I Albert Sánchez Piñol que omplia pancartes immenses a l'estació Central de Frankfurt i a tots els metros amb ***Pandora al Congo***. Els interessos del sector turístic i del sector editorial haurien de confluïr en els museus literaris de manera que es convertissin en autèntics aparadors de la literatura.

La tasca de donar a conèixer la vida i l'obra de l'autor des del centre patrimonial hauria d'ocupar una part molt important de l'activitat, ja que si volem una rendibilitat social de l'equipament que custodia la memòria d'un autor cal dissenyar un programa anual que compleixi aquest fi.

El programa d'activitats hauria d'oferir activitats ordinàries com donar a conèixer l'equipament, els seus fons i itineraris literaris sobre l'autor. Però també hauria d'incloure activitats puntuals per commemorar efemèrides que se celebren col·lectivament com el Dia Internacional dels Museus, Sant Jordi... i commemoracions

específiques com l'aniversari de l'autor, o dates significatives com l'edició d'una obra determinada.

5. CONCLUSIONS I REPTES

Com a persones que participem de la gestió cultural del nostre país, hem de sentir la responsabilitat de transmetre una part molt important del nostre patrimoni que a banda de la llengua conté també part de l'imaginari de la nostra cultura.

En uns moments en què sembla que la cultura ha d'ajudar a vèncer la individualitat de la societat i fer que tots plegats siguem més persones cal trobar fórmules que facilitin l'experiència del coneixement. Els museus literaris han de satisfer el visitant des del punt de vista intel·lectual però també emocional. Hem de saber seduir el visitant i fer-lo lector.

Amb aquestes premisses intentaré traçar unes conclusions que he endreçat per àmbits que, en definitiva, corresponen a determinades conselleries del Govern.

TURISME

La creixent demanda de productes turístics fa que sovint es doni una resposta improvisada a la demanda i que la qualitat del producte se'n ressentí. Als empresaris turístics no els preocupa tant la qualitat com el preu del servei. Els centres de patrimoni literari hem de ser exigents amb els serveis que oferim perquè el client finalista serà el que acabarà promocionant o no la nostra proposta.

- **Racionalitzar les rutes**

Constatem que la creació de rutes literàries és un actiu important com ho demostren l'avidesa dels lectors i dels agents turístics per resseguir llocs vinculats d'alguna manera amb la literatura. El fet que la literatura generi expectació i mogui el turisme cultural és positiu però porta associats un seguit de riscos que hem d'intentar evitar:

1. Estan apareixent múltiples itineraris que es creen en funció de la commemoració d'un any temàtic i no es renoven.
2. En molts casos es dissenyen propostes estandarditzades que no parteixen del valor intrínsec de l'autor i de l'obra en si, sinó dels llocs que es volen potenciar.
3. Les persones que porten a terme el guiatge no sempre compleixen els mínims de qualitat quant a la seva formació i especialment a la declamació.

4. L'excés d'oferta i la manca de planificació porta a subratllar uns autors en detriment d'uns altres sense preveure la necessitat d'incidir en tots els autors més emblemàtics de la literatura catalana.

- **El perfil professional d'un guia literari**

El centre de patrimoni literari hauria d'assegurar que els seus guies, a banda de tenir nocions sobre guiatge turístic, tinguin coneixements de llengua i literatura i un bon domini de la llengua. És evident que els guies formats a les escoles de turisme no s'adapten a aquest perfil. Pensem que els departaments de Llengua i Literatura de les universitats haurien de pensar en un perfil professional d'aquest tipus de manera que a través de màsters i de postgraus es pogués accedir a una titulació superior per exercir com a director i/o guia literari d'un centre d'aquestes característiques.

- **Implicar el món empresarial**

Hem de fer-nos valer com a recurs cultural d'una zona, som llocs emblemàtics per presentar la cultura del nostre poble. I els hotels i restaurants ens han de valorar com un recurs turístic.

Els nostres centres són també catalitzadors de lectors i hauríem de buscar complicitats amb els editors perquè ens podem convertir en uns bons aparadors dels seus productes.

EDUCACIÓ

Hem donat arguments de sobra per justificar que la literatura entri a les aules. Tots (pares, educadors i polítics) estem convençuts de la importància que té per als infants i joves ser uns bons lectors i tots veiem la necessitat que la literatura entri amb més força als centres educatius.

La societat actual demana que l'educació de l'individu sigui continuada, cada vegada és més clara la necessitat d'una formació permanent, és a dir per a totes les edats.

- **Seleccionar i facilitar la lectura**

Els centres de patrimoni literari, a part de fer de catalitzadors dels nous formats, haurien de ser els selectors de la informació, és a dir: haurien de descobrir i posar a l'abast aquells recursos que ajudin a fer gaudir de la literatura.

- **Redactar propostes educatives coherents i singulars**

Cal ser molt curosos amb els equips pedagògics i amb els monitors de les activitats, no sempre podem externalitzar les activitats.

La llengua, el vehicle de comunicació amb els nens i joves, ha de ser impecable i cada casa té una realitat diferent i així l'ha de mostrar als seus visitants.

- **Formar part dels recursos educatius**

Vetllar perquè el Departament d'Educació destini els recursos necessaris per fer dels centres de patrimoni literari llocs de referència per als professors que volen fer dels alumnes uns futurs lectors dels nostres clàssics.

- **Ser centres de referència per als educadors**

Cal crear una comissió d'estudi que plantegi les possibilitats de col·laboració entre els centres de patrimoni literari i els claustres de professors i que acabi editant o penjant a internet una guia de recursos que sigui útil per a tot el professorat.

TERRITORI I PAISATGE

La literatura té la capacitat de valoritzar els llocs i els paisatges fent-los perviure malgrat la pressió immobiliària i urbanística que pateixen. Cal tenir molt present que la literatura genera uns intangibles que reforcen el sentiment de pertinença a una col·lectivitat, ja sigui a nivell local, cenyit a un municipi, a nivell d'un país o a nivell d'un grup humà de qualsevol altra característica.

- **Integrar-se en el teixit social**

Cal tenir molt clars els referents socials de cada equipament i fer que la gent del territori se'l senti seu i en sigui el principal usuari. Sense exclusions, de manera que hi tinguin cabuda les mirades més diverses, acollint els nouvinguts i col·lectius que a vegades n'estan al marge, com els joves.

- **Recollir les sensibilitats que desperten determinats espais simbòlics**

S'han de vehicular els sentiments espontanis de la gent envers la protecció del territori.

I reclamar a les institucions que vetllin per la custòdia de tots aquells espais on se sustenta l'imaginari col·lectiu de la nostra cultura.

- **Reforçar sentiments identitaris**

Hem d'utilitzar la força dels mots per desvetllar sentiments d'identitat, de pertinença a un col·lectiu; però sense exclusions, fent que els nouvinguts se sentin atrets pels nostres mites i els nostres valors.

CULTURA I COMUNICACIÓ

La societat del coneixement veu en la cultura un element fonamental per a la convivència i la cohesió social. La riquesa del patrimoni literari català ens permet dibuixar un horitzó molt positiu perquè la demanda de productes culturals creix, i la necessitat de reforçar la identitat cultural també.

Les plataformes digitals ens permeten connectar-nos a distància però també gestionar la proximitat. Permeten actuar des de llocs molt locals i arribar a llocs molt llunyans. Faciliten la comunicació i el coneixement d'altres iniciatives i entitats afins.

- **Elaborar programes singulars**

Cal pensar en un equipament que treballa la cultura de manera transversal amb les disciplines més diverses. Els centres que impulsem haurien de ser laboratoris per a la literatura on es fessin propostes genuïnes, no cal imitar. Cada autor i cada espai té una personalitat pròpia i per tant unes potencialitats de treball i d'estudi concretes.

- **Incorporar noves tecnologies**

La societat de la informació ens ofereix moltes possibilitats, cal tenir la mirada molt oberta a les noves tecnologies i a les noves formes de presentació dels continguts.

Hauríem d'aprofitar les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) per treballar en xarxa i establir **nodes** entre els diversos centres amb la finalitat de treballar conjuntament amb uns criteris i objectius comuns.

- **Crear sinergies amb les indústries culturals**

Cal trobar vies de col·laboració amb les editorials, els mitjans de comunicació i les empreses de turisme cultural que reforcin els interessos de cadascuna de les parts.

- **Fer sentir la nostra veu**

Convindria que els polítics de les diverses administracions fessin cas o paressin esment als llocs de memòria literària, veiessin la

necessitat d'invertir-hi i donar-los el lloc que els pertoca dins dels equipaments culturals.

- **Crear models de gestió sostenibles**

Hauríem de poder actuar amb una certa llibertat evitant els paternalismes administratius i promovent fórmules de finançament bàsic i garantit; això permetria tenir més capacitat d'actuació. Pensem que cal buscar recursos a l'Administració però també en el sector privat i generar recursos propis.

- **Ser garantia de qualitat**

La demanda de productes culturals fa que proliferin les ofertes i el tema del turisme literari no ha fet més que començar, els nostres centres de patrimoni literari haurien de ser garantia de qualitat, hauríem de ser veus autoritzades en matèria literària. Centres amb prestigi i amb la voluntat de formar lectors.

Espais Escrits s'hauria de convertir en una marca que avaluï i garanteixi la fiabilitat de la proposta.

Potser així, com deia Steiner a la conferència que va pronunciar al Tinell convidat pel Museu d'Història de la Ciutat, *Recordant el passat*,⁷ podem «Convertir els llocs de memòria en llocs de possibilitat».

---

⁷ www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=2600668 - 21k

Bibliografia

ANDREU, Marc; COMINGES, Clara. «Turisme de lletres». *El Periódico*, suplement Llibres (2.06.05).

AULET, Jaume; MARTÍ BERTRAN, Pere. *Dictamen sobre la situació de la literatura catalana a l'ensenyament secundari*. Barcelona: Col·legi Oficial de Llicenciats de Catalunya, 2007.

BAUMEN, Zygmunt. *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*. Barcelona: Arcàdia, 2007.

BELLANTE, Clara; DURÀ, Marga. «La biblioteca del nuevo milenio». *Culturas*, núm. 269 (2007), p. 16-17.

DURAN, Xavier. «Les arrels del Codi da Vinci». *Avui*, «Plaers d'Avui», núm. 8 (7.05.06).

INIESTA, Montserrat. «Àgores "Glocals". Museus per a la mediació: història, identitats i perplexitats». *Mnèmossine* [Barcelona], núm. 3. Museu d'Història de Catalunya i Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

MICHAUD, Yves. «El turisme com a indústria, la cultura com a turisme». *Nexus* [Barcelona] núm. 30 (2003), p. 6-15.

NOGUÉ, J. «La necessària revisió dels paisatges de referència». *Nexus* [Barcelona], núm. 36 (2006), p. 36-49.

ROVIRA, Jordi. «La enojosa lentitud de los libros». *Culturas*, núm. 262 (2007), p. 1-4.

TORRENTS, Carme. «La Casa Museu Verdaguer. La tenacitat d'un poble per mantenir viva la memòria del poeta». Dins monogràfic «Els Museus d'Osona». *Ausa* [Vic], XXI-153 (2004), Patronat d'Estudis Osonencs.

TORRENTS, Carme. «El patrimoni literari català i consum cultural». Dins CODINA, Francesc; PINYOL, Ramon; TORT, Antoni; TONEU, Miquel (coord.). *Miscel·lània Ricard Torrents Scientiae patriaeque impendere vital*. Vic: Eumo Editorial, 2007, p. 595-607.

TORRENTS, Carme. «Els museus literaris, un recurs per a la motivació de la lectura». 2007 [En premsa].

Institució de les Lletres Catalanes
<http://www.cultura.gencat.cat/ilc>

Lletra
<http://www.uoc.edu/lletra/>

Associació d'escriptors en llengua catalana
<http://www.escriptors.cat/>

Vilaweb

<http://www.vilaweb.cat>

Lectures prescriptives de literatura catalana al batxillerat (2005-2009)
[consulta: 11.8.2007]

XTEC. Xarxa Telemàtica d'Ensenyament a Catalunya. Nous currículums secundària i primària obligatòria

http://www.xtec.cat/estudis/primaria/decrets_curriculum_2007.htm [consulta: 8.8.2007]

Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya http://www.cdl.cat/_noticies/Dictamen_literatura.pdf

Currículum 2007. Publicació del Decret d'ordenació dels ensenyaments de l'educació Primària. Publicació del Decret d'Ordenació dels ensenyaments de l'educació Secundària Obligatòria.

http://www.xtec.cat/estudis/primaria/decrets_curriculum_2007.htm [consulta: 11.8.2007]

www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=2600668 - 21k [consulta: 22.10.2007]